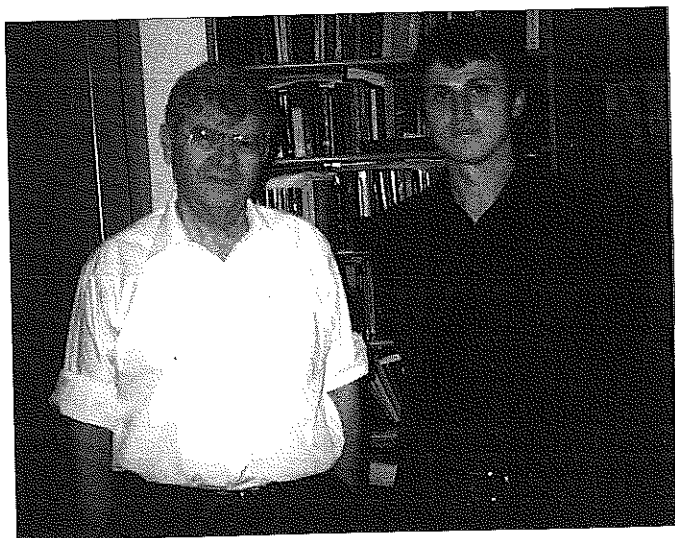

rozhodovací doktríně Nejvyššího soudu v otázkách náboženství a státu.⁵⁰ Po roce 2000 a po vypuknutí druhé intifády se s ohledem na bezpečnostní situaci protesty proti Nejvyššímu soudu poněkud zklidnily. Někdy je však tento „klid“ na poli vztahu náboženství a politiky jen zdánlivý, neboť tyto otázky jsou v médiích zcela přehlušeny izraelsko-arabskými problémy.

Kromě Nejvyššího soudu je v otázkách vztahu státu a náboženství v Izraeli činná i celá řada různých nevládních organizací zabývajících se lidskými a občanskými právy; například Izraelské náboženské akční centrum (*Israel Religious Action Center, IRAC*), Asociace pro občanská práva v Izraeli (*Association for Civil Rights in Israel, ACRI*), Centrum pro lidská práva (*Human Rights Center, HRC*), *Am Chofši* (*Svobodný národ*) a další.

Předseda izraelského Nejvyššího soudu
Aharon Barak s autorem knihy

⁵⁰ Demonstraci podpořily špičky sefardských i aškenázských religiozních stran, mezi kterými byli bývalí vrchní rabíni Avraham Šapiro a Mordechaj Elijahu. Známý rabbi Ovadia Josef rovněž na soudce Nejvyššího soudu zaútočil, že porušují halachu, a nazval je „bezohlednými a zpupnými“. Jeho syn rabbi David Josef zašel ještě dále, když nazval předsedu soudu Baraka „utlačovatelem židovského lidu“. (Pramen: *Bick, E.: The Shas and Religious Parties in the 1999 Elections, in Israel Affairs: Israel at*

1. 7. Zákon o návratu a otázka „Kdo je Žid?“

Při vzniku Izraele byla jeho zakladateli v Deklaraci nezávislosti proklamována „... obnova Židovského státu v Zemi Izrael, který otevře svoje brány každému Židovi...“. Při uskutečňování tohoto principu Stát Izrael přijal jak lidi, kteří přežili holocaust, tak uprchlíky z mnoha zemí světa, stejně tak jako mnoho Židů, kteří se prostě přišli usadit do Izraele na základě vlastního rozhodnutí. Zákon o návratu z roku 1950 (s dodatky) tak zaručuje každému člověku židovského původu (v linii po prarodiče), ať se nachází kdekoli na světě, právo vrátit se jako nový přistěhovalce (*ole chadaš*)⁵¹ do Izraele a získat zde izraelské občanství. V případě termínu „návrat“ vyšli izraelští zákonodárci z předpokladu, že současný Stát Izrael je pokračovatelem Izraele biblického.

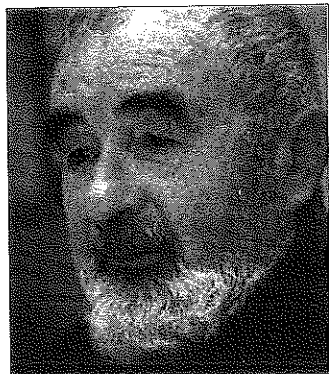
Nabývání občanství na základě **Zákona o návratu** je velké specifikum izraelského právního řádu. Jedná se zároveň o jednu z jeho nejdiskutovanějších oblastí. Málokterá problematika izraelského práva byla tak zpolitizována, jako je právě nabývání občanství na základě tohoto zákona.

Pro účely Zákona o návratu byla jakožto „Žid“ definována osoba narozená z židovské matky, nebo jako konvertita k judaismu, který nevyznává žádné jiné náboženství. Izraelské občanství získává nový přistěhovalce dnem příjezdu do Izraele obdržáním *Certifikátu nového přistěhovalce*. Osoba může během následujících tří měsíců prohlásit, že si nepřeje stát se izraelským občanem.

V roce 1970 byl Zákon o návratu dodatkem rozšířen o okruh osob, které mohou získat status nových přistěhovalců i o děti a vnuky Židů a manžele dětí a vnuků Židů. Účelem tohoto kroku byla snaha zajistit jednotu rodin se smíšenými manželstvími; nevztahuje se však na osoby, které byly Židy, ale dobrovolně změnily svoje vyznání.

Se Zákonem o návratu souvisí **Zákon o občanství** (*The Citizenship Law*) z roku 1952, který přiznal izraelské občanství každému se statusem „ole“ a stanovil pravidla udělování občanství nežidovským obyvatelům Izraele. Dalším doplňujícím zákonem byl **Zákon o vstupu** (*The Law of Entry – 1952*), který se zabýval problematikou udělování víz a omezení pobytu pro Neizraelce.

Pro účely Zákona o návratu bylo nezbytné vypracovat právní definici „židovství“, která by stanovila, kdo skutečně má na návrat do Izraele právo a kdo již ne. Vyhledání uspokojivé definice se však vzápětí ukázalo jako více než problematické a samotný spor o definici židovství vyvolal vlny rozporů mezi sekulárními a religiozními Izraelci. Stejně tak vypukla bouře nevole na politické scéně, kde se proti sobě postavila politická uskupení zastupující zájmy jednotlivých skupin obyvatelstva. Je třeba říci, že do dnešních dnů nebyl problém definice židovství uspokojivě vyřešen, a tak stále vyvolává v praktickém životě Izraelců velké množství sporů a nejasností.

Bratr Daniel

Definice „židovství“ a otázka „Kdo je Žid“ je značně problematická a nevyjasněná hlavně proto, že nejsou jasné odděleny náboženské a národnostní aspekty židovství a existuje mnoho jeho různých pojetí. Židovství tak může být chápáno buď jako náboženství, nebo jako národnost, případně i jako kultura. Je však možné je chápat i jako všechny tyto skutečnosti dohromady. Pro religiózní a ultrareligiózní Židy splývá náboženství a národnost v jedno, neboť podle halachy jsou tyto kategorie zaměnitelné.

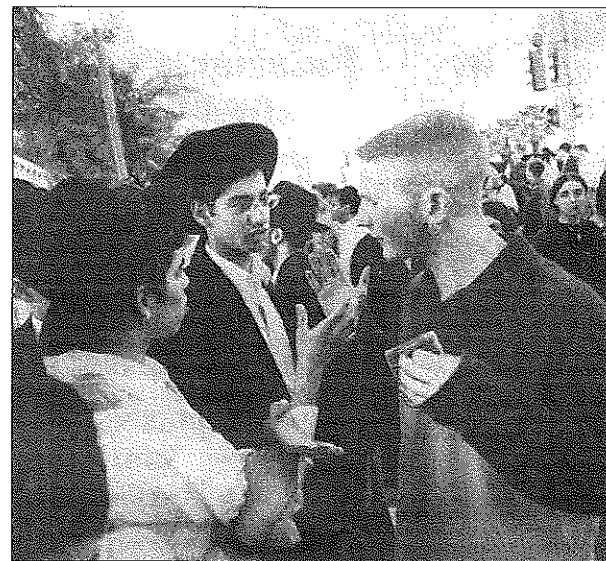
V roce 1958 se diskuse o tom, kdo je a není Židem, vyhrtila nad **případem bratra Daniela** (původním jménem *Rufheisen*), karmelitského kněze pocházejícího z Polska, který podle Zákona o návratu požádal o registraci jako Žid. Jeho matka byla Židovka, tudíž nemohlo být z náboženského hlediska proti jeho žádosti námitek, neboť podle izraelského práva, které vychází z halachy, je Židem každý, kdo se buď narodil z židovské matky, nebo kdo podstoupil proces konverze. Nicméně z racionálního hlediska vzato nemohl být křesťanský kněz (i přes své sionistické přesvědčení) považován za Žida. Žádost bratra Daniela, aby mu byla uznána národnost židovská a vyznání křesťanské, neboť se cítil stále příslušníkem židovského národa, byla nakonec v roce 1962 Nejvyšším soudem zamítnuta.⁵² V odůvodnění mj. stálo, že „v židovském náboženství splývá náboženství a národnost v jedno, a tyto aspekty nemohou být proto od sebe odděleny“. Na straně druhé rozhodnutí Nejvyššího soudu v případě Daniela nevycházelo z halachy, ale ze sekulárních konceptů, neboť byl halachicky zrozen (z židovské matky), avšak konverzí na jiné náboženství přestal být Židem.

Nejvyšší soud v roce 1962 rozhodl o tom, že se pro účely Zákona o návratu bude nadále dělat rozdíl v definici Židů „zbožných“ a „sekulárních“. Registrace osobního statusu je v rukou ministerstva vnitra, které registruje jak „náboženství“, tak „národnost“. Kvůli náboženské citlivosti definice židovství byla kontrola tohoto ministerstva vždy velmi důležitá pro náboženské kruhy. Tradičně bylo toto ministerstvo v rukou Národní náboženské strany, která byla později vystřídána sefardskou ultraortodoxní stranou Šas.

V roce 1969 Kneset konečně definoval slovo „Žid“ pro potřeby Zákona o návratu tak, jak již bylo uvedeno výše – tzn. jako „osobu narozenou z židovské matky, nebo takovou, která konvertovala k judaismu a nevyznává jiné náboženství“. Tato formulace vyhovovala většinovému názoru v Izraeli i Diaspoře, nikoli však extrémním sekularistům či naopak náboženským stranám. Ty zase požadovaly, aby po

slozech „konvertovala k judaismu“ následovalo „v souladu s halachou“. V roce 1977 premiér Begin přislíbil Národní náboženské straně a religiózní aškenázké straně Agudat Jisrael na oplátku za jejich podporu vládní koalice učinit vše pro to, aby zmobilizoval parlamentní většinu k pozměnění Zákona o návratu v tomto smyslu. Tento závazek se však setkal s ostrým nesouhlasem, v neposlední řadě též ze strany neortodoxních náboženských kruhů v USA, kde, jak už jsem se zmínil, patří většina věřících Židů k reformnímu nebo konzervativnímu směru judaismu.

Další složitá rozhodnutí v otázce „Kdo je Žid“ učinil Nejvyšší soud ve **dvou případech Šalit (1968 a 1972)**. Izraelský námořní důstojník Benjamin Šalit se v zahraničí oženil s cizinkou a pokusil se zaregistrovat své děti podle Zákona o návratu. Jeho žádost však byla ministerstvem vnitra zamítnuta. Ministerstvo vnitra vedené Národní náboženskou stranou požadovalo nechat obě dvě kolonky nevyplněné; Šalit (ateista) byl ochoten nechat kategorii „náboženství“ prázdnou, ale chtěl děti zaregistrovat podle židovské národnosti. Nejvyšší soud poměrem hlasů 5:4 jeho žádosti nakonec vyhověl.⁵³ Jednalo se o velmi důležité rozhodnutí rozdílné od případu bratra Daniela. V jeho kauze se odvolání alespoň částečně opíralo o halachu, ale v případě Šalit děti halachickými Židy nebyly vůbec, avšak soud přesto rozhodl, že musí být zaregistrována jejich židovská národnost. Kneset pak pod tlakem Národní náboženské strany doplnil Zákon o návratu tak, že za Žida může být považován jen konvertita nebo člověk zroze-

Charedim při diskusi se sekulárními Izraelci

ný z židovské matky. Když chtěl Šalit později zaregistrovat své třetí dítě, soud mu nevyhověl a dítě jako Žid již zaregistrováno nebylo.

Otázka „Kdo je Žid“ však komplikovala izraelskou politickou situaci i v pozdějších dobách. V roce 1986 Nejvyšší soud nařídil ministerstvu vnitra zaregistrovat jako Židovku imigrantku Suzie Millerovou.⁵⁴ Millerová byla americkou přistěhovalkyní do Izraele a její konverze provedená ve Spojených státech reformním rabínem byla prohlášena izraelskými ortodoxními institucemi za „podezřelou“. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu tak vyplývalo, že ten, kdo chce konvertovat na judaismus, nemusí tak činit jen cestou (velmi náročnou) konverze ortodoxní, ale i konverzemí neortodoxními (reformními či konzervativními). To vyvolalo v religiózních a ultrareligiózních kruzích obrovskou vlnu nevole a ministr vnitra za religiózní sefardskou stranu Šas Jicchak Perec po tomto soudním rozhodnutí rezignoval na svou funkci a odmítal svůj návrat do vlády, pokud nebude legislativa týkající se konverze změněna. Přestože většina sekulárních politiků s něčím takovým nesouhlasila, dala raději přednost budoucím koaličním kalkulacím, nikoli filozofickým či teologickým úvahám. Po volbách v roce 1988, kdy se náboženské strany ocitly ve velmi výhodné vyjednávací pozici, si jak Likud, tak Strana práce pohrávaly s myšlenkou doplnění definice Žida v Zákoně o návratu tím způsobem, že by v Izraeli byly přípustné jedině konverze podle halachy. Protesty židovských komunit v zahraničí, demonstrace v Izraeli a nakonec i doporučení izraelského prezidenta vedly k vládě národní jednoty.

Problémy nevyvolává jen definice „Žida“, ale i stanovení osob nežidovského původu, které se mohou do Izraele přistěhovat. Vývoj okolo Zákonu o návratu poukazuje na to, že jeho výklad v tomto směru bude do budoucna přísnější, než tomu bylo dosud. Podle údajů ministerstva vnitra se totiž prudce zvýšil počet nežidovských příbuzných, kteří přijíždějí do Izraele spolu s židovskými imigranty. Například v roce 1995 tvořili nežidovští imigranti 37 % všech přistěhovalců. V roce 1999 poprvé v izraelské historii převýšil počet nežidovských imigrantů židovské (55 % : 45 %) a v první polovině roku 2000 jejich počet stoupl téměř na 75 %.⁵⁵ Výklad Zákonu o návratu aplikovaný po roce 2001 omezil nároky příbuzných konvertity: do Izraele mohou napříště spolu s ním odjet jen ty děti, které se narodily poté, co jejich matka přestoupila k židovství. Pokud matka konvertovala až poté, co se dítě narodilo, do Izraele podle Zákonu o návratu tyto děti nemohou. Nová interpretace zasahuje především nové přistěhovance

z bývalého Sovětského svazu, ale také etiopské Židy, kteří v minulosti konvertovali ke křesťanství, a Nežidy, kteří si vzali Židovku nebo Žida žijící v Izraeli.

Budoucí výklad Zákonu o návratu bude do značné míry odrazem toho, jaké bude postavení náboženských stran v izraelské politice. Ty usilují o jeho zpřísnění, neboť jim jde o větší „čistotu“ židovství v Izraeli. Naopak od stran sekulárních (*Strana práce, Kadima, Mercaz*) a stran, které zastupují zájmy přistěhovalců z bývalého Sovětského svazu (*Národní jednoty, částečně Likud*), lze v budoucnu očekávat postoje mnohem liberálnější.

Vrchní rabíni na návštěvě u Šimona Perese

⁵⁴ Lavie, M.: **Clash Over Immigrants in Israel**, Associated Press, 28. 11. 1999; **Israeli ultra-Orthodox up in arms against non-Jewish immigrants**, AFP, 4. 12. 1999; *Kratochvilová, M.: Vice Židů než židů*, Respekt, 13.–19. 12. 1999 a internetová adresa: http://dailynews.yahoo.com/h/ap/19991128/wl/israel_immigrants_1.html.

⁵⁵ Roš Chodeš (Věstník ŽNO v Českých zemích a na Slovensku), duben 2001, str. 24.